

Etika práce s informacemi

Legislativní úprava práce s informacemi, informační a citační etika

Práce s informacemi - legislativa

- ▶ **Autorský zákon** (121/2000 Sb.)
 - ▶ Upravuje právo autora k jeho dílu (Toto právo vzniká okamžikem, kdy je dílo vyjádřeno v jakékoliv objektivně vnímatelné podobě. Zničením tohoto nosiče právo nezaniká.)
 - ▶ Autor má výlučná práva **osobnostní** a **majetková**.
 - ▶ **Osobnostní práva:**
 - ▶ Rozhodovat o metodách zveřejnění svého díla
 - ▶ Právo uvádět autorství
 - ▶ Právo na nedotknutelnost svého díla
 - ▶ Právo rozhodovat o změnách obsahu a jiných zásazích
 - ▶ Těchto práv se autor nemůže vzdát, jsou nepřevoditelná a po jeho smrti zanikají.

Práce s informacemi - legislativa

▶ Majetková práva:

- ▶ Stanovují právo autora a oprávněných osob pro užití díla.
- ▶ Poskytnutím oprávnění pro užití díla jinou osobou právo autorovi nezaniká.
- ▶ Právem užít dílo se myslí:
 - ▶ Rozmnožování díla
 - ▶ Rozšiřování
 - ▶ Pronájem
 - ▶ Půjčování
 - ▶ Vystavování
- ▶ Majetková práva trvají (pokud není stanoveno jinak) za autorova života a 70 let po jeho smrti.

Práce s informacemi - legislativa

- ▶ **Zákon o svobodném přístupu k informacím (106/1999 Sb)**
- ▶ Zákon upravuje podmínky práva svobodného přístupu k informacím a stanoví základní podmínky, za nichž jsou informace poskytovány, a také stanovuje, jaké informace je kdo povinen poskytnout.
- ▶ Týká se především komunikace mezi občanem a státními orgány, orgány státní správy, orgány územní samosprávy a orgány veřejné správy.

Práce s informacemi - legislativa

- ▶ **Zákon o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihovnických a informačních služeb (257/2001 Sb.)**
 - ▶ Upravuje systém knihoven poskytujících veřejné knihovnické a informační služby a podmínky jejich provozování.
 - ▶ Knihovnické a informační služby spočívají především ve zpřístupňování dokumentů z fondu dané knihovny, ale i dalších informací, prostřednictvím elektronických informačních zdrojů (EIZ) a vnějších informačních zdrojů.
 - ▶ Mezi další služby patří přístup k placeným databázím odborných dat, vzdělávací činnost, vydávání tematických publikací, poskytování reprografických služeb atd.

Práce s informacemi - legislativa

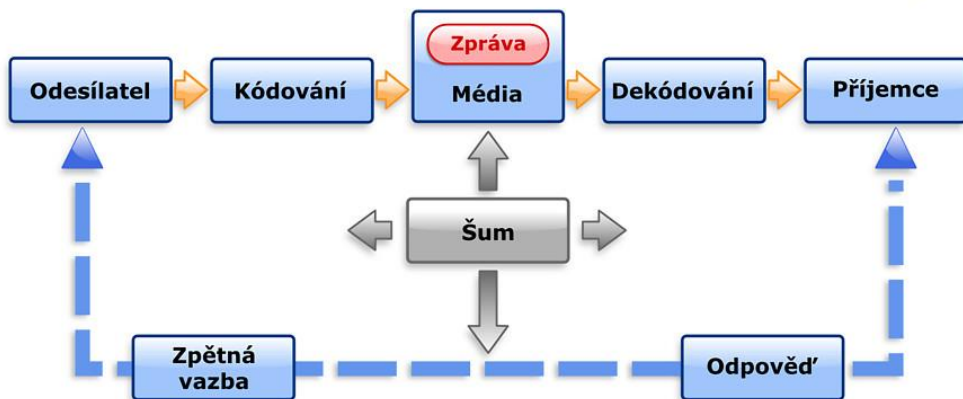
- ▶ **Zákon o ochraně osobních údajů (101/2000 Sb.)**
- ▶ Upravuje ochranu údajů o fyzických osobách, práva a povinnosti při zpracování těchto údajů.
- ▶ Za osobní údaj je považováno např. Jméno, příjmení, tituly, rodné číslo, pohlaví, státní občanství, číslo občanského průkazu, místo narození, rodinný stav, trvalá adresa atd.
- ▶ Každý, kdo požaduje od nějaké osoby její osobní údaje, musí mít její souhlas a nebo ho musí ke shromažďování osobních údajů opravňovat zákon. K nakládání s osobními údaji musí mít souhlas dané osoby.

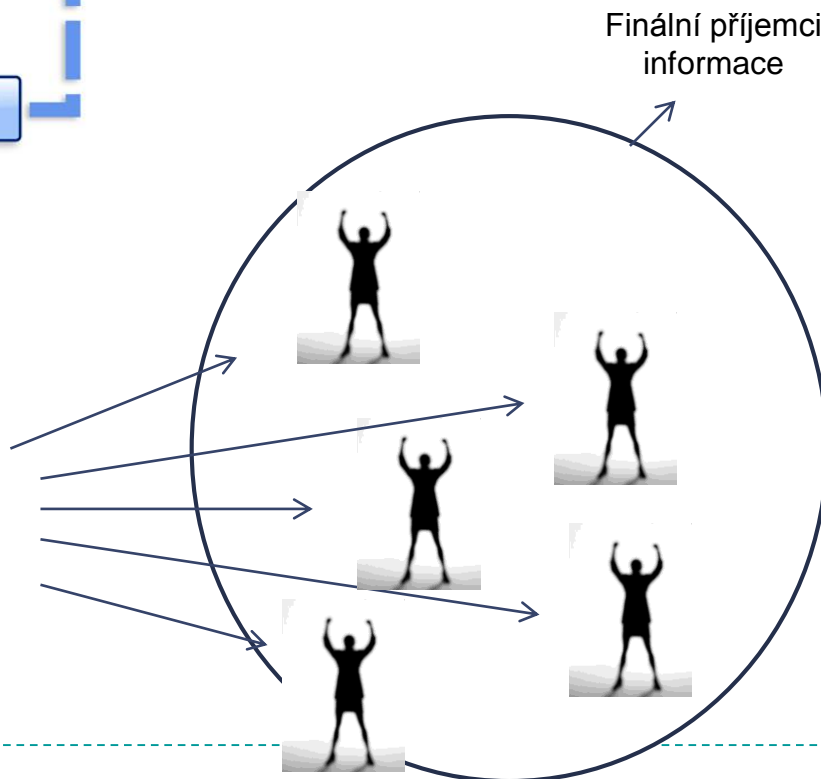
Modely šíření informací

Prvky komunikačního procesu

halek.info

Zprostředkovatel
informace

Informační etika

- ▶ Informační etikou se nazývá oblast etiky, která se uplatňuje při práci s informacemi. Týká se svobody projevu a práva na informace. Je úzce propojena s Ústavou a zákony dané země.
- ▶ Při práci s informacemi je důležité dodržovat určitá pravidla, která se liší podle postavení toho, kdo k informacím přistupuje.
- ▶ Informační etika:
 - ▶ *Tvůrce informací*
 - ▶ *Zprostředkovatele informací*
 - ▶ *Uživatele informací*

Informační etika

- ▶ **Etika tvůrce informací**
- ▶ Tvůrce informace má největší morální zodpovědnost. Jeho dílo může mít dopad na celou společnost. Zejména on by tedy měl dbát na dodržování určitých zásad.
- ▶ Mezi nejdůležitější etické zásady patří:
 - ▶ Šířit pouze pravdivé, nezkreslené a ověřené informace
 - ▶ Sdělovat pouze informace, které jsou ku prospěchu společnosti
 - ▶ Nešířit lži, polopravdy nebo dvojsmyslné informace
 - ▶ Nešířit informace, které podněcují nenávist mezi lidmi
 - ▶ Správně citovat použité zdroje
 - ▶ Nepublikovat stejný obsah vícenásobně
 - ▶ Nepsat proti svému morálnímu přesvědčení

Informační etika

- ▶ **Etika zprostředkovatele informací**
- ▶ Zprostředkovatel informace (vydavatel, nakladatel atd.) by měl dbát zejména na dodržování následujících povinností:
 - ▶ Respektovat práva autorů
 - ▶ Zajistit stejný přístup všem
 - ▶ Informace utajovat pouze v případě, že hrozí jejich zneužití
 - ▶ Nezkreslovat záměrně výběr informací, které by mohly vést k deformovanému vnímání skutečnosti
 - ▶ Neuplatňovat vlastní morální zásady
 - ▶ Poskytovat správné informace a poskytovat je včas.

Informační etika

- ▶ **Etika uživatele informací**
- ▶ I uživatel informace, tj. její konečný příjemce (čtenář, posluchač, divák) má jistá práva a povinnosti:
 - ▶ Právo na svobodný výběr informace
 - ▶ Získané informace využívat pro vlastní rozvoj i pro pomoc ostatním
 - ▶ Právo na zachování důvěrnosti informačního požadavku
 - ▶ Právo uživatele být informován

Etické kodexy v informační etice

- ▶ Existuje řada etických kodexů, které upravují oblast práce s informacemi u různých profesí nebo zájmových skupin.
- ▶ Příklady etických kodexů:
 - ▶ *Desatero počítačové etiky*
 - ▶ *Netiquette*
 - ▶ *Citační etika*
 - ▶ *a mnoho dalších*

Etické kodexy v informační etice

▶ **Desatero počítačové etiky** (P. Sullivan, Washington)

- ▶ 1. *Nepoužiješ počítače ke škodě jiného.*
- ▶ 2. *Nebudeš ničivě zasahovat do práce druhých lidí.*
- ▶ 3. *Nebudeš slídit v souborech jiných lidí.*
- ▶ 4. *Nepoužiješ počítače ke krádeži.*
- ▶ 5. *Nepoužiješ počítače ke křivému svědectví.*
- ▶ 6. *Nepoužiješ nebo nepořídíš kopii softwaru, který jsi nezaplatil(a).*
- ▶ 7. *Nepoužiješ neoprávněně počítačového zdroje jiných lidí.*
- ▶ 8. *Nepřivlastníš si intelektuální dílo jiných lidí.*
- ▶ 9. *Budeš přemýšlet o společenských následcích programu, který jsi stvořil(a).*
- ▶ 10. *Budeš používat počítače ohleduplně a s úctou.*

Etické kodexy v informační etice

- ▶ **Netiquette** (etika na síti, v kyberprostoru)
- ▶ Hlavní zásady síťové etiky (SHEA, V. Netiquette):
 - ▶ 1. *Nezapomínej na člověka.*
 - ▶ 2. *Když jsi online, dodržuj stejné etické zásady chování jako v reálném životě.*
 - ▶ 3. *Nezapomínej, že jsi v kyberprostoru.*
 - ▶ 4. *Respektuj čas a přenosová pásma ostatních lidí.*
 - ▶ 5. *Vytvoř o sobě na síti pěkný obrázek.*
 - ▶ 6. *Sdílej získané znalosti s ostatními.*
 - ▶ 7. *Pomáhej udržet hádky na síti pod kontrolou.*
 - ▶ 8. *Respektuj soukromí ostatních.*
 - ▶ 9. *Nezneužívej svou moc.*
 - ▶ 10. *Odpouštěj ostatním jejich chyby.*

Etické kodexy v informační etice

▶ Citační etika

- ▶ Úzce souvisí se psaním odborného textu.
- ▶ Každý autor, pokud ve své práci použil myšlenky či názory jiného autora, **musí ve svém díle uvést i zdroj, ze kterého čerpal**. Vyhne se tak obvinění z *krádeže* nebo *plagiátorství* a otevře tak čtenářům svého díla přístup k dalším informacím. Dodržování citační etiky umožňuje také provádět citační analýzy (zjišťování citovanosti jednotlivých dokumentů).

Etické kodexy v informační etice

▶ **Základní prohřešky proti citační etice:**

- ▶ *Autor cituje díla, která nepoužil (aby vylepšil svou práci, zvýšil její důležitost, nebo aby zakryl zdroje, ze kterých čerpal).*
- ▶ *Autor necituje díla, která použil (např. aby vydával cizí myšlenky za své).*
- ▶ *Autor cituje svá díla bez zjevné souvislosti, tzv. autocitace.*
- ▶ *Autor cituje neúplně, nepřesně, „z druhé ruky“.*
- ▶ *Autor uvádí nejnovější literaturu oboru, přestože ji nedržel v ruce (např. aby ukázal, že sleduje novinky v oboru).*

